

Bakonyi István

Főszöveg

Petőcz András: Behatárolt térben (zárójelversek, 1984–2009)

Először a zárójelről. Úgy tudjuk, hogy ez az írásjel a főszövegtől elkülönített, közbevetett szövegrészt jelöli. Legalábbis elvileg. Ugyanis Petőcz András *Behatárolt térben* című verseskötetében valami másról van szó. Vagy másról is. Hiszen valamennyi műve éppen hogy „főszövegnek” számít. S ahogy a fülszövegben olvashatjuk: „...a szerző, a zárójelbe zárt szavaiban, sokkalta jobban kitárulkozik, sokkalta inkább önmagát mutatja meg, mint azokban a költeményeiben, amelyek inkább a tárgyias, az objektív líra jellemző darabjai.” Azt is hozzátehetjük, hogy Petőcz számára a zárójel azt is jelenti, hogy egyre intimebb szféráiba enged bepillantást. „Ezeket a verseket annyira személyesnek éreztem sokáig, hogy valamilyen vallomásoknak láttam őket. Ezért tettem zárójelbe őket...” – mondta egy interjújában.

Mindeközben a magyar líra folytonosságát igazolja számos tény. Például a vendégszövegek remek beilleszkedése egy-egy mű világába, és többek között a bibliai zsoltárok, Erdély Miklós, Pilinszky, Kosztolányi, József Attila, Mészöly Miklós vagy Tandori Dezső ismert szavait látjuk viszont itt-ott. Ugyanakkor az újítás és a megőrzés, a klasszikus hagyomány és az avantgárd hatások együttes jelenléte biztosít egy nagyon sajátos összetettséget, szintézist. A művek formája is ezt erősíti, hiszen föllelhetjük a szonettet, persze egyáltalán nem a megszokott módon. 14 sor viszont mindenütt van...

Ennél is fontosabb azonban, hogy a *Behatárolt térben* egésze egy belső lírai önéletrajzt tartalmaz, hiszen 1984 és 2009 között valóban végbement a költő pályáján és személyiségében egy nagy változás, amit nyomon követhet itt az olvasó. A kor változásai közvetlenül nem hagynak nyomot ebben a lírai világban, ám áttételesen igen. Ennél fontosabb, hogy a legrejtettebb titkokat mondja ki a költő, műveiben meztelenre vetkőzteti a lelket. Az erotika és a szerelem éppúgy jelen van a kötetben, mint az istenkeresés. Mindezt erősíti a versek repetitív jellege, igazolván, hogy az ismétlés rendkívül fontos stilisztikai és esztétikai kategória, alakzat. A versritmus és a gondolatritmus a kiemelt erények közé tartozik itt. A nyomatékosítás gazdag eszköztárával kiválóan él a szerző.

S közben megcsodálhatjuk műves nyelvezetét, a hagyományosnak nevezhető szépség megnyilvánulásait. A tudós költők útját járja, műveiben az érzékiség és az intellektualitás egymást erősíti. Emlékezetes módon felel rá a szent szövegekre, az európai keresztény kultúrkinccs maradó darabjaira. Egy jellegzetes hangütés ezzel kapcsolatban: „Az Úr az én pásztorom, nem szűkölködöm, mondtam, / hívős hívős keze az én vigyázásom, bölintottam, / a pásztorom az Uram, mondtam és hallgattam, / álmaimból végképp felriadtam, szóltam.” (op. 2.) A 74.-ben József Attila *Légy fegyelmezt!*-féle felszólítása épül bele a szövegbe, miközben egyfajta szép összegzésnek is tanúi lehetünk. „...Harasztgörgető munkás vagy te is. Ne szégyellj bevallani, / ennyire, nem többre futotta / erődből. Ha eljutsz a haraszt- / égetőhöz, kérlek, emeld meg gyönyörű kalapod ---)”.

A már említett repetitív jelleg sokszor erősíti a közlendőt. A legszemléletesebb példa a 7. sz. zárójelvers, amelyben a „Sűrű hajlongások közepette, nagyon, nagyon udvariasan” ismétlődik az elejétől a végéig, egy apró változtatással. Monoton és ritmusos, belénk sulykolja mondandóját kivételes erővel, miközben egy jellegzetes emberi gesztust nagyít föl. A 11.-ben is rokon a költői

eljárás, a „*félek a hajnali csengetéstől*” ismétlődése tragikus színeket és történelmi eseményeket sejtet egy szörnyű időből. Költőnk persze más korban, de maga is vállalt a múltban olyan szerepet, amely ide torkollhatott volna.

Izgalmas részletei a kötetnek azok a versek, amelyekben a szerelem és az erotika áll a középpontban. Himnuszokat ír Petőcz András a nőkhöz, megjeleníti a testi-lelki-szellemi harmónia pillanatait. Az ismétlődő elemeknek sajátos a ritmusa, a bemutatott élethelyzetekkel adekvát. Érintkezési pontokat találunk a zenével és a filmmel, néhol az álom és a valóság határán játszódik egy-egy mű. Így van ez az istenkereső vallomásokban is, például akkor, amikor közvetlen párbeszéd zajlik az Úr és az ember között. A megbocsátó Isten erejébe vetett hit, a bizonyosság utáni vágy is megjelenik a 24. sz. opuszban: „...ó, jaj, Uram, mondom / magamban, önmagam / súlyát érzem magamon, görnyedten állok, hallgatom szomorú szívverésem ---)”.

Az egész folyamat mögött ott van a költő ezeryi változása, a negyedszázad alatt végbement fejlődés. A lázadó ifjú, a tapasztalatokat begyűjtő férfi, az útkereső ember sok-sok gesztusa. A szabadság hiánya miatt érzett fájdalom, a szabadságvágy jelei. A szabadság-szerelem ősi összetettsége, a tavasz szimbolikája. Megérinti az elmúlás csöndje, a végső hazatalálás remélhetőleg távoli, majdani élménye. Elégikus hangon rögzíti a „homoksivatagot”, az elszáradt virágcsokrokat sodró hullámokat, az idő múlását. S közben az is tudatosul benne, hogy „Az Úr az én pásztorem, nem szűkölködöm...” Határozott ez a vallomás, mégis úgy érezzük, hogy azért van még kétely és aggály is bőséggel. De hát ilyen az ember, még ha költő is ráadásul... Egyszerre jellemzi a hit és a kételkedés, a „hitetlenül hívés” Ady óta különös erejű összetettsége. Ám fontos, hogy a kegyelmi állapot előbb-utóbb mindennél teremtőbb erejű. Így érvényesülhet az emberben a csend és a nyugalom, a jóság és a tisztaság, miként ezt egy szép vallomásban, imában, a 35.-ben észlelhetjük.

Gyakran magas hőfokú sorokban vallja meg a pillanat varázsát. A szerelem és a nemiség titkos értékeit. Mindez együtt jelentkezik a tisztaság utáni vággyal, hogy „*ne legyen fogcsikorgató akarát*” (50.), hogy ezek az értékek segítsenek legyőzni az idegenség, vagy ahogy az 54. sz. műben olvassuk, illegalitásérzést, az otthontalanság csábításait. S van, ahol lecsupaszított, puritán nyelven, szinte társalgási stílusban szólítja meg a másik embert, akihez már egyre kevesebb szál fűzi. (63.) Befejezése egyben a kapcsolat lezárását dokumentálja: „*Közeledik / a tavasz. Mit mondjak? Vigyázz magadra, ne törődj velem.*” Annak is bizonyítéka ez a részlet, hogy az igazi költő a legegyszerűbb nyelvi megoldástól sem tart, s ha érvényesnek érzi, fölhasználja.

Néhol beszüremkedik a politika is verseibe, bár korántsem intenzíven. S milyen érdekes, hogy a 68.-ban erről a számról más jut az eszébe... „*Hallani lehetett a dübörgést, ahogy a Bécsi úton / mentek kifelé. Az meg: történelem.*” Hát, igen. E sorok írója hasonlókat látott a bodajki szőlőhegyről, amikor augusztusban vonultak a csapatok a 81-es úton az országhatár felé. Abban az évben, amelyben oly sok álom szertefoszlott Európában. Miként tudjuk: azóta, legújabb korunkban is szertefoszlott oly sok új álmunk... A költő is tudatában van ennek, sőt, az átlagembernél sokkal érzékenyebben reagál minden változásra. Kiírja magából a szomorúságot, ahogy olvassuk Petőcznél, József Attilától némiképp eltérően azok után, hogy szabadon idézi az „*ehess, ihass, ölelhess, alhass!*”-féle programot, és most már arra is aligha futja, hogy az ember a mindenséggel mérje magát.

Ám ez a „kiírás”, ez a katarzisztételés sem csekélység a mai világban. Költőnk azt is tudja, hogy behatárolt a tér és a létezés, meg azt is, hogy „*körbefon lassan az idő*”. Bölcs leltárkészítése újabb távlatokat sejtet.

(*Tiszatáj Könyvek, Szeged, 2010*)